

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 27-475.5:929Hren T."1613"

Prejeto: 19. 8. 2011

Hrenova pridiga ob ustanovitvi kapucinskega samostana v Mariboru

JULIJANA VISOČNIK

doc. dr., arhivistka z doktoratom

Nadškofijski arhiv Ljubljana, Krekov trg 1, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: julijana.visocnik@rkc.si

IZVLEČEK

*Avtorica predstavlja Hrenov osnutek za pridigo, ki jo je imel ob blagoslovitvi temeljnega kamna za kapucinski samostan v Mariboru. Članek je smiselno nadaljevanje prispevka, ki ga je ista avtorica objavila lani v reviji *Studia mythologica Slavica* XIII. Tudi takrat je prevedla in komentirala osnutek Hrenove pridige ob ustanovitvi kapucinskega samostana v Ljubljani. Prispevek vsebuje transkripcijo, prevod, analizo besedila ter komentar k njemu. Tekst, ki je poln citatov in aluzij na 1. Mojzesovo knjigo, zahteva osnovno primerjavo s pridigo, ki jo je imel ob podobni priložnosti v Ljubljani. Pridiga ob polaganju temeljnega kamna za kapucinski samostan v Mariboru, ki ima številko XXV, je nastala za slovesnost 23. aprila 1613 v Mariboru.*

KLJUČNE BESEDE: *Tomaž Hren, kapucini v Mariboru, 17. stoletje, homiletika, rekatoizacija*

ABSTRACT

SERMON DELIVERED BY BISHOP TOMAŽ HREN ON THE OCCASION OF THE FOUNDING OF THE CAPUCHIN MONASTERY IN MARIBOR

*The author presents Hren's draft for the sermon that he delivered at the blessing of the foundation stone for the Capuchin Monastery in Maribor. The article is a continuation of the article that was published by the same author in last year's issue of *Studia mythologica Slavica* XIII, and which similarly included a translation and comments on the draft of Hren's sermon for the occasion of the founding of the Capuchin Monastery in Ljubljana. The present article includes a transcription and translation of the draft, word analysis and comments. The text, which is full of allusions to and citations from the First Book of Moses, requires a comparison with the sermon that Hren had delivered on a similar occasion in Ljubljana. Hren's sermon in Maribor has the number XXV and was compiled for the ceremony on April 23, 1613 in Maribor.*

KEY WORDS: *Tomaž Hren, Capuchin Friars Minor in Maribor, 17th century, homiletics, recatholization*

Hren in kapucini

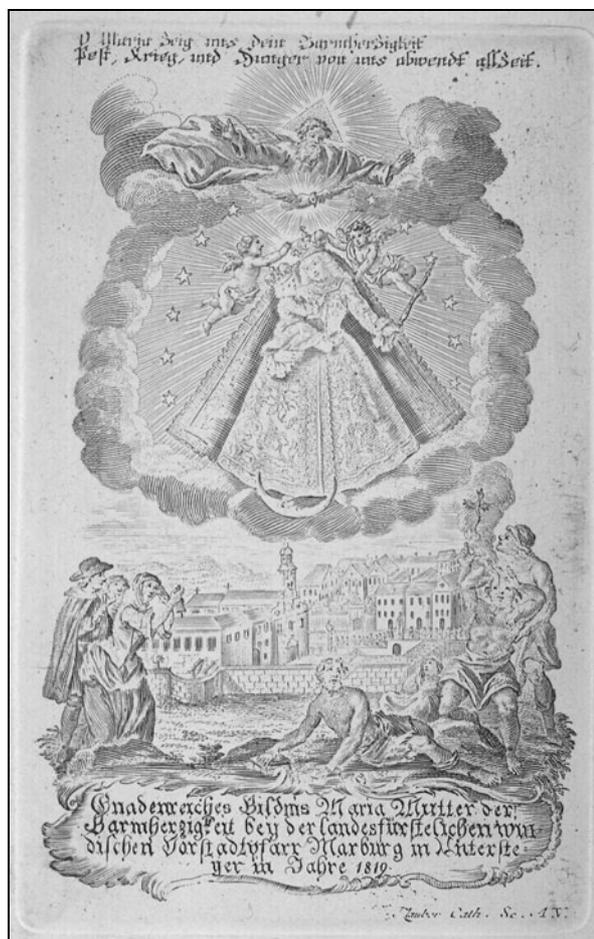
Glavni poudarki življenja Tomaža Hrena, devetega ljubljanskega škofa, so v osnovi že znani.¹ Njegovo prizadevanje za prenovo verskega življenja se je kazalo v številnih razsežnostih njegovega delovanja. Pri tem ne smemo pozabiti na njegove pridige (oz. latinske osnutke za govore, ki jih je imel ob različnih priložnostih), na skrb za vzgojo dobrih duhovnikov ter na kapucine, saj je v njih videl dobre pridigarje, ki lahko zelo pomagajo ljudem nazaj na pravo pot oziroma k temu, da sploh ne bi zašli.

Hren je v kapucinih² gotovo videl vsaj del rešitve problemov, s katerimi se je katoliška cerkev na Slovenskem v tistem času soočala. Nič nenavadnega torej ni, da je Hren povezan z ustanovitvijo kapucinskih samostanov v več slovenskih mestih. Med letoma 1607 in 1615 je tako sodeloval pri blagoslavljanju, ustanavljanju in polaganju temeljnih kamnov za kapucinske cerkve ali njihove samostanske stavbe. V Ljubljani je 25. 4. 1607 blagoslovil temeljni kamen za samostan, v Mariboru je 23. 4. 1613³ položil temeljni kamen, na Ptujju je 8. 9. 1615 posvetil temeljni kamen za kapucinsko cerkev sv. Frančiška Asiškega in samostan ter istega leta je 14. 10. v Celju posvetil cerkev v čast sv. Ceciliji.⁴

Priprave za prihod kapucinov v Maribor so se pričele že leta 1609, ko so kapucini v dogovoru z nadvojvodo Ferdinandom in graškim nuncijem naredili načrt, da sezidajo samostan še v Mariboru in na Ptujju. Za mariborski samostan sta leta 1611 ponudila zemljišče in vsa potrebna sredstva baron Janez Jakob Kisel in njegova žena Marija, rojena Thonhausen. Zaradi odsotnosti sekovskega škofa Martina Brennerja je temeljni kamen položil škof Hren. Prvi mariborski kapucini z duhovniki in verniki so se zbrali v mestni župnijski cerkvi (sedanji stolnici), v njej odmolili hvalnice ter nato v procesiji odšli proti tja, kjer naj bi gradili samostan (na kraj, kjer danes v Mariboru stoji frančiškanska cerkev). Ljubljanski škof je maševal na prostem in po končanem obredu zasadil križ ter položil temeljni

kamen. Gradnja je očitno potekala zelo hitro, saj so se prvi menihi v samostan vselili že leta 1614. Sekovski škof Jakob Eberlein je 25. 10. 1620 posvetil cerkev na čast Mariji, Materi usmiljenja.⁵

Posvetitev temeljnega kamna za samostan pred mariborskimi mestnimi vrati ter za redovno cerkev Marije Matere usmiljenja in milosti v Mariboru je Hren vpisal v pontifikalne protokole.⁶ Hren je položil in posvetil temeljni kamen za kapucinski samostan. Ob posvetitvi je v temelje cerkve vložil ustanoviteljev pozlačeni novc, svoj srebrnik in spominski zlatnik. Slovesnosti se je udeležila velika množica vernikov, ki je skupaj z duhovščino v procesiji šla na kraj nove gradnje. Hren je v protokol prepisal tudi tri pisma, ki so povezana z za-

Fotografija starega kapucinskega samostana in cerkve v Mariboru, ki sta stala tam, kjer danes stojita frančiškanska cerkev in samostan (NŠAM, Zbirka MB–Sv. Marija, gradivo, f. 4, Slike).

¹ Prim. Visočnik: Hrenova pridiga, str. 59–60 s pripadajočo literaturo, ki je navedena predvsem v op. 1, navajam pa jo tudi v bibliografiji.

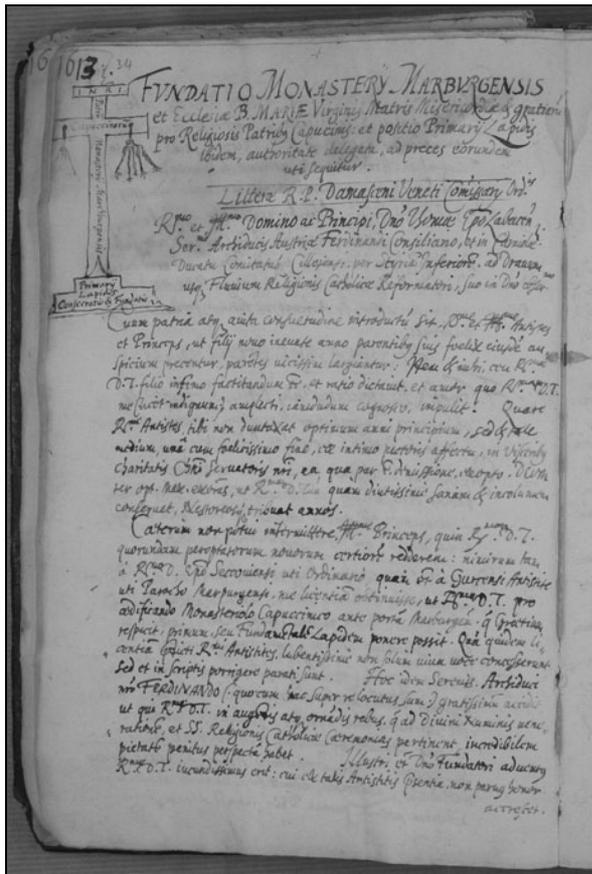
² Benedik: Kapucini v notranjeavstrijskih deželah, str. 29–42; Benedik: Kapucini na Slovenskem, str. 10–11.

³ Benedik: Iz protokolov, str. 9 piše o 23. aprilu 1613, kar je datum, ki je naveden v protokolu; na pridigarskem osnutku pa je zapisan 21. 4. 1613 (prim. Benedik: Iz protokolov, str. 43) – morda gre za dan, ko si je pridigo dejansko pripravljal.

⁴ Škafar: Hren ter kapucini, str. 264–266.

⁵ Škafar: Župnija svetega Jožefa, str. 68–69; Benedik: Iz protokolov, str. 9–10.

⁶ Prim. Hrenovi pontifikalni protokoli (NŠAL, NŠAL 11, fasc. 1); Benedik, Kapucini na Slovenskem, str. 26–27.

Upodobitev iz Hrenovih protokolov za 23. 4. 1613
(foto: T. Krampač, NŠAL).

četki zidave samostana in prihodom kapucinov. 12. januarja 1612 mu je graški gvardijan p. Damascen iz Benetk sporočil, da je od sekovskega škofa kot ordinarija (salzburškega generalnega vikarja) in od krškega škofa, ki je imel patronat nad mariborsko župnijo, dobil dovoljenje, da sme Hren položiti temeljni kamen. 8. februarja 1613 je o tej zadevi Hrenu pisal tudi sam škof Brenner, ki pravi, da je zaradi bolezni zadržan in prosi Hrena, naj on opravi obred blagoslovitve, pa tudi birme, če bo potrebno. 8. aprila mu je ponovno pisal p. Damascen, ki Hrenu predlaga, da bi omenjeno slovesnost opravil 1. maja. Hren je na koncu sam pripomnil, da se je posvetoval z ljubljanskimi kapucini in skupaj so se odločili za 23. april.⁷

Prvi kapucinski samostan je v Mariboru deloval do leta 1784, ko ga je razpusil cesar Jožef II.⁸ Kapucini so se naselili po drugih samostanih, njihova samostanska stavba pa je pripadla mariborskim

minoritom, ki so v njej ostali dobrih dvajset let. Cerkev s samostanom so kasneje prevzeli škofijski duhovniki, nato redemptoristi, potem še enkrat škofijski duhovniki in nazadnje, leta 1864, frančiškani, ki so stari samostan in cerkev porušili ter na istem mestu zgradili današnjo cerkev Marije Matere usmiljenja in samostan.⁹

Pridiga (govor) ob polaganju temeljnega kamna za kapucinski samostan v Mariboru, ki ima številko XXV (str. 68–71), je nastala za slovesnost 23. aprila 1613 v Mariboru. Rokopis, v katerem so zbrane pridige (oz. njihovi osnutki) in razni govori znamenitega ljubljanskega škofa Tomaža Hrena, hrani Nadškofijski arhiv v Ljubljani (NŠAL 100, 98/1). Leta 1938 jih je v Bogoslovnem vestniku predstavil Josip Turk, ki jih je na tem mestu natančno razdelal in analiziral.¹⁰

Transkripcija¹¹

21. april 1613

Pro alicuius actus pontificalis. Praesertim ad consecrationem & positionem solennem primarij lapidis ecclesiae & monasterij B. MARIAE Virginis recens in Marechburg, pro religiosis patribus capuccinis, ab illustri D. Jacobo Kisel. Barone, recens aedificandae: ad quam litteris reverendissimi in Christo patris D. Martini Episcopi Seccoviensis amanter rogatus sum. Sed et R.P. Fortunati Vernonesis commissarij generalis: nec non R.P. Damasceni Veneti; capuccinorum. Laus Deo.

Magna magnis. Sancta sanctis

Dicente Domino: nolite sanctum dare canibus et margaritas nolite projicere ante porcos.¹² Sed digne petenda, tractanda, et accipienda sunt magna, magni & praeotentis Dei dona, a filijs Dei, qui capient haereditatem salutis.¹³ Quibus nihil est pretiosius, quam templa & altaria utique domus orationis & mensae Domini, in quibus proponitur panis propositionis, Sancto Domino: panis vitae, qui descendit de coelis.¹⁴ Ubi magno regi supplicatur, et ex quacunq; tribulatione clamantes ad DEUM exaudiuntur. Tabernaculum

⁷ Benedik: Iz protokolov, str. 9–10; 40–44.

⁸ O začetkih samostana ter njegovi izobraževalni, pridigarski in kulturni vlogi glej Škafar: Knjige in knjižnica, str. 62–92.

⁹ Škafar: Župnija svetega Jožefa, str. 76; prim. Napotnik: Die Basilika zur Heiligen Maria, str. 83 novo cerkev so začeli graditi 1892, prej pa so porušili staro.

¹⁰ Turk: Hrenove pridige, str. 40–73. Z njimi se je ukvarjal še F. Škrabl: Hrenova oznanjevalna dejavnost, str. 181–198.

¹¹ Za pomoč pri razrešitvi težje čitljivih delov besedila in druge napotke se zahvaljujem dr. Ani Lavrič in dr. Matjažu Ambrožiču.

¹² Mat. 7.

¹³ Haeb. 4.

¹⁴ Joan. 6.

*Dei cum hominibus: et DEUS in medio eorum, erit eorum DEUS: qui sedet in throno: et nova facit omnia.*¹⁵

ABEL. Gen. 4

*Aedificavit Noe post diluuium Altare Domino tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis obtulit holocaustum super altare. Odoratusque est Dominus odorem suavitatis, iuravit, nequaquam ultra maledicere terrae propter homines.*¹⁶

*Abraham patriarcha, egressus de terra cognationis suae iuxta praeceptum Domini, cum venisset in Canaan locum Sichem, usque ad Vallem illustrem apparuissetque ei Dominus, benigne promittens: semini tuo dabo terram hanc: aedificavit ibi altare Domino qui apparuerat ei utique in recordationem beneficij tanti, & gratiarum actionis.*¹⁷

*Iterum in monte medio inter Bethel & Haj aedificavit aliud altare, et invocavit ibi nomen Domini.*¹⁸

*Item accepta ingenti, et reposita Dei promissione dicentis: leva oculos tuos in directum, et vide a loco, in quo nunc es ad aquilonem & meridiem, ad orientem & occidentem. Omnem terram quam conspicias tibi dabo et semini tuo usque in sempiternum. Faciamque semen tuum sicut pulverem terrae. Si quis potest hominum numerare pulverem terrae, semen quoque tuum numerare poterit: surge ergo, perambula terram in longitudine & latitudine sua: quia tibi daturus sum omnia. Movens itaque tabernaculum suum. Habitavit in Mambre convalle, quod est Hebron: aedificavit ibi altare.*¹⁹

Item Abraham, postquam pepigit foedus ad Bersabee puteum iuramenti,²⁰ plantavit ibidem nemus (post discessum Abimelech & Phichol principis exercitus eius) et invocavit ibi nomen Dei aeterni.

Quanto magis in re et actione magis sancta.

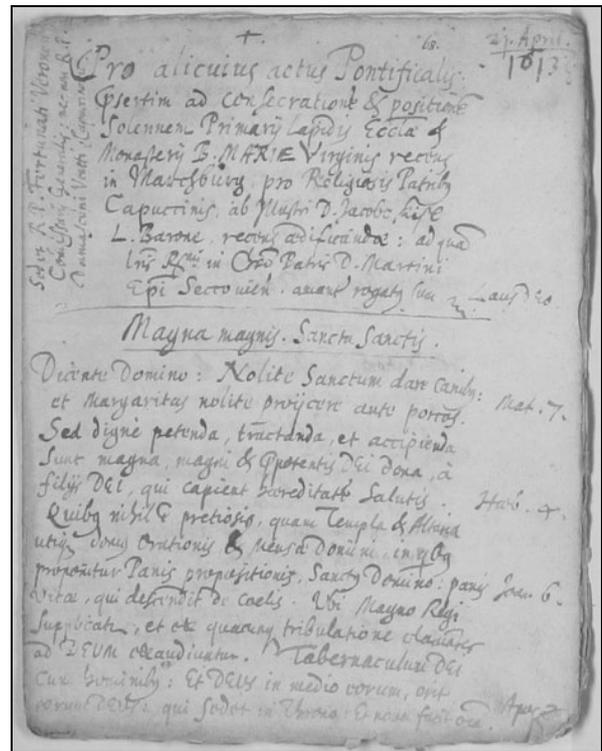
Item in monte Dominus videt, immolaturus Isaac unigenitum suum, ut iusserat tentans eum Deus, aedificavit altare, et arietem victimam holocausti obtulit pro filio, benedictionem hanc consecutus:²¹ per memetipsum iuravi, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio suo unigenito propter me: benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum, sicut stellas coeli, & velut arenam quae est in littore maris: possidebitque semen tuum portas inimicorum suorum: et BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terrae:

*quia obedisti voci meae. Mortuus est Abraham, postquam vixit 175 annos. Deficiens in senectute bona provecetaeque aetatis et plenus dierum.*²²

*Isaac filius Abrahae accepta a Domino duplici benedictione, qui apparuit ei, & dixit: ne descendas in Aegyptum, sed quiesce in terra quam dixero tibi: & peregrinare in ea, eroque tecum, & benedicam tibi. Tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has complens iuramentum quod sponondi patri tuo Abraham.*²³

Et multiplicabo semen tuum sicut stellas coeli: daboque posteris tuis universas regiones has. Et BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terrae: eo quod obedierit Abraham voci meae, et custodierit praecepta & mandata mea, & ceremonias legesque servaverit. Effosso itaque puteo in torrentem Gerarae, obstructis alijs a Philistini et propter iurgia pastorum, vocato calumniae nomine: altero quoque inimicitias appellato: et tertio, pro quo non erant contentiones, vocavit nomen eius latitudinis dicens: nunc dilatavit nos Dominus, et fecit crescere super terram.

*Cum denuo apparuisset ei Dominus in Bersabee ipsa nocte dicens: Ego sum DEUS Abraham patris tui: noli timere. Quia ego tecum sum. Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham.*²⁴

1. stran XXV. Hrenove pridige (foto: T. Krampač, NŠAL).

¹⁵ Apoc. 21.

¹⁶ Gen 8.

¹⁷ Gen. 12.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Gen. 13.

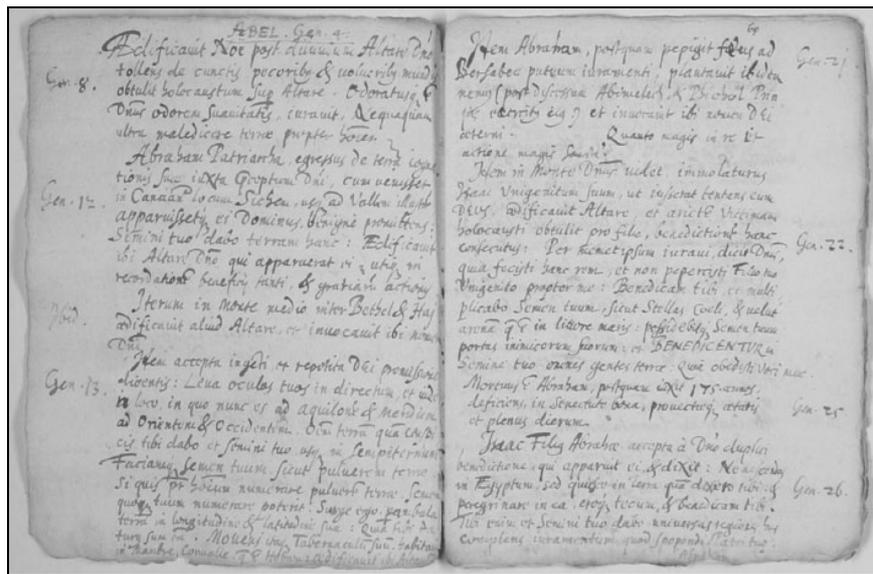
²⁰ Gen. 21.

²¹ Gen. 22.

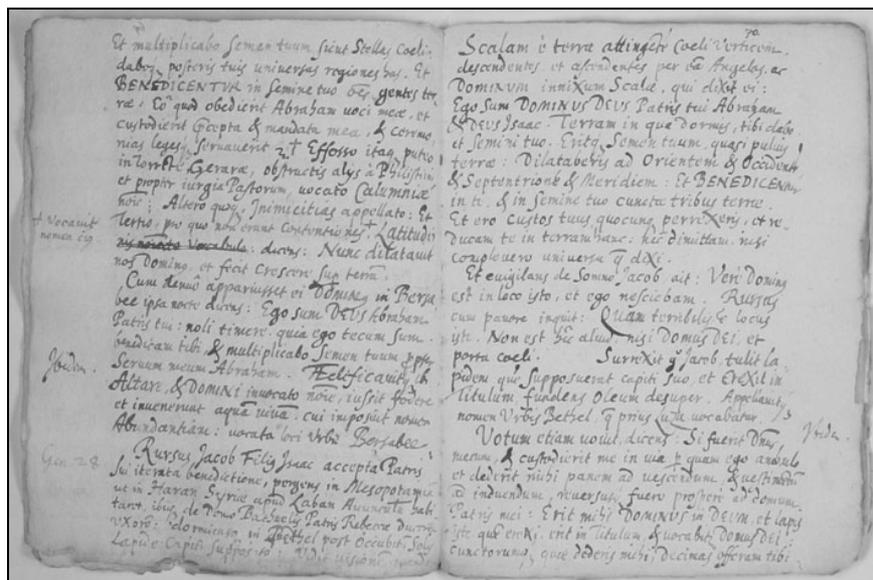
²² Gen. 25.

²³ Gen. 26.

²⁴ Ibidem.

2. in 3. stran XXV. Hrenove pridige (foto: T. Krampač, NŠAL).

4. in 5. stran XXV. Hrenove pridige (foto: T. Krampač, NŠAL).

Aedificavitque ibi altare, & DOMINI invocato nomine, iussit fodere et invenerunt aquam vivam. Cui imposuit nomen abundantiam: vocata loci urbe Bersabee.

Rursus Jacob filius Isaac accepta patris sui iterata benedictione, pergens in Mesopotamiam ut in Haran Syriae apud Laban avunculum habitaret, ibique de domo Bathuelis patris Rebecae duceret uxorem: dormiente²⁵ in Bethel post occubitum solis lapide capiti supposito: vidit visionem grandem scalam e terra attingetem coeli verticem descendentes et ascendentes per eam angelos, ac DOMINUM innixum

scalae, qui dixit ei: ego sum DOMINUS DEUS patris tui Abraham & DEUS Isaac. Terram in qua dormis, tibi dabo et semini tuo. Eritque semen tuum quasi pulvis terrae: dilataberis ad orientem & occidentem & septentrionem & meridiem: et BENEDICENTUR in te, & in semine tuo cunctae tribus terrae. Et ero custos tuus, quocumque perrexeris, et reducam te in terram hanc: nec dimittam, nisi complevero universa, quae dixi.²⁶

Et enigilans de somno Jacob ait: vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam. Rursus cum pavore inquit: quam terribilis est locus iste. Non est hic aliud, nisi domus Dei, et

²⁵ Transkripcija ni gotova; morda dormiculo?

²⁶ Gen. 28.

porta coeli. Surrexit quo Jacob, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, et erexit in titulum fundens oleum de super. Appellavitque nomen urbis Bethel, quae prius Luzza vocabatur.

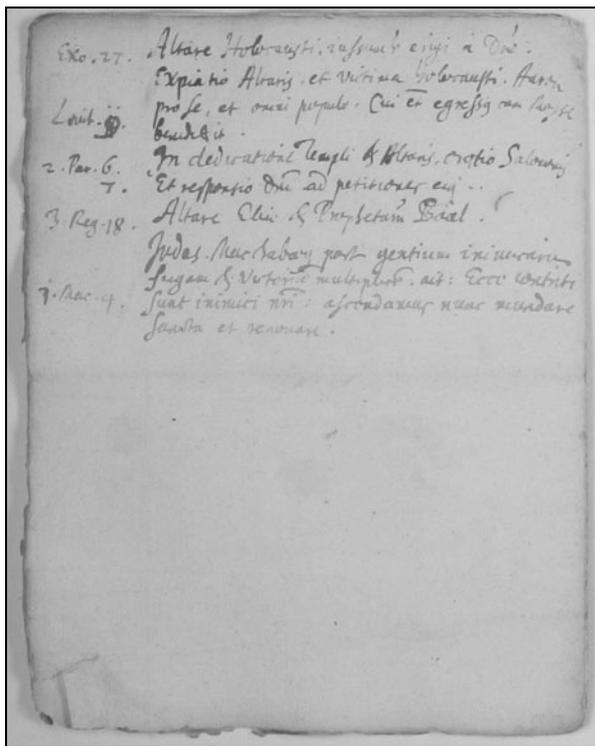
Votum etiam vovit, dicens: si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo et dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reversusque fuero prospere ad domum patris mei: erit mihi DOMINUS in DEUM, et lapis iste quem erexi, erit in titulum, & vocabitur domus Dei: cunctorumque, quae dederis mihi, decimas offeram tibi.²⁷

Altare holocausti, iussum est erigi a Domino.²⁸ Expiatio altaris, et victima holocausti. Aaron pro se, et omni populo. Cui etiam egressus cum Moysse benedixit.²⁹

In dedicatione templi & altaris, oratio Salomonis et responsio Domini ad petitiones eius.³⁰

Altare Eliae & prophetam Baal.³¹

Judas Macchabaeus post gentium inimicorum fugam & victoriam multiplicem ait: »Ecce contriti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mundare sancta et renovare.³²

6. stran XXV. Hrenove pridige (foto: T. Krampač, NSAL).

Prevod

Za neko pontifikalno opravilo, posebno za slovesno posvetitev in položitev temeljnega kamna cerkve in samostana blažene device Marije, ki ju pravkar za pobožne patre kapucine v Mariboru gradi plemeniti gospod Jakob Kisel, svobodni baron, za kar me je s pismom prijazno v Kristusu naprosil prečastiti oče gospod Martin, sekovski škof, pa tudi prečastiti pater Fortunat iz Verone, generalni komisar, ter prečastiti kapucinski pater Damascen iz Benetk.

Bogu hvala.

Veliko velikim. Sveto svetim.

Gospod govori: »Svetega ne dajajte psom, in svojih biserov me mečite svinjam.«³³ Temveč vredno iščite, upravljajte in prejemanje velike darove velikega in vsemogočnega Boga, od Božjih otrok, ki prejmejo dediščino zveličanja.³⁴ Za te ni nič bolj dragoceno kakor svetišča in oltarji, še posebej hiša molitve in Gospodove miže, na katere se polaga kruh obličja svetemu Gospodu: kruh življenja, ki je prišel iz nebes.³⁵ Kjer prosijo velikega kralja in iz kakršnekoli stiske kličejo k Bogu, so uslišani. Prebivališče Boga z ljudmi: in Bog na sredi med njimi bo njihov Bog, ki sedi na prestolu in dela vse novo.³⁶

ABEL. 1 Mz. 4

Po potopu je Noe postavil Gospodu oltar in vzel od vse čiste živine in od vseh čistih ptic ter daroval žgalne daritve na oltarju. Gospod je zadubal prijetne vonje in prisegel, da ne bo več preklel zemlje zaradi človeka.³⁷

Očak Abram je odšel iz dežele svoje rodbine, kakor mu je ukazal Gospod; ko je prispel v Kanaan do kraja Sibem, vse do znamenite kotline, se mu je prikazal Gospod in mu dobrotljivo obljubil: »Tvojemu potomstvu bom dal to deželo.« Tam je postavil oltar Gospodu, ki se mu je bil prikazal,³⁸ v spomin na tolikšno dobrotljivost in v zahvalo.

Ponovno je na sredi gore med Betelom in Ajem postavil drugi oltar in klical Gospodovo ime.³⁹

Prav tako je veliko prejel in po Božji obljubi dejal: »Povzdigni oči in poglej s svojega mesta proti severu in jugu, proti vzhodu in zahodu. Vso deželo, ki jo vidiš, bom za vedno dal tebi in tvojemu potomstvu. In storil bom, da bo

²⁷ Ibidem.

²⁸ Exo. 27.

²⁹ Levit. 9.

³⁰ 2 Par. 6, 7.

³¹ 3 Reg. 18.

³² 1 Mac. 4.

³³ Mt 7, 6.

³⁴ Heb. 1, 14.

³⁵ Jn 6, 33.

³⁶ Raz 21, 3–4.

³⁷ 1 Mz 8, 20–21.

³⁸ 1 Mz 12, 6–8.

³⁹ Ibidem.

tvojega žaroda kakor prahu zemlje. Če bi kdo mogel prešteti prah zemlje, bi lahko preštel tudi tvoj žarod. Vstani torej in prebodi deželo po vsej njeni dolžini in širini, kajti tebi jo bom dal vsa.« Abram je premaknil svoj šotor; prebival je pri Memrejevih brastih, ki so pri Hebronu. Tam je postavil oltar Gospodu.⁴⁰

Tako je Abraham, potem ko so pri Beeršebi sklenili zavezo glede vodnjaka, tam zasadil nasad⁴¹ in klical ime Gospoda, večnega Boga (potem ko sta odšla Abimeleh in poveljnik njegove vojske Piholom).⁴²

Kolikor bolj pri stvari in dejanju, toliko bolj sveta.

Prav tako na gori Gospod vidi, da bo Abraham prišel Izaka, svojega edinorojenca, kot mu je ukazal Bog, ki ga je skušal; zgradil je oltar in namesto sina je daroval žrtveno jagnje, sledil je tak blagoslov: »Prisegel sem pri sebi,« govori Gospod: »Ker si to storil in nisi odrekel svojega sina, svojega edinca, te bom blagoslovil in namnožil tvoje potomstvo kakor zvezde na nebu in kakor pesek, ki je na morskem bregu. Tvoji potomci bodo vzeli v posest vrata svojih sovražnikov in v tvojih potomcih bodo blagoslovljeni vsi narodi zemlje, ker si poslušal moj glas.«⁴³ Abraham je umrl, potem ko je preživel 175 let. Izdihnil in umrl je v visoki starosti, star in nasičen z dnevi.⁴⁴

Abrahamov sin Izak je od Gospoda prejel dvojni blagoslov; Gospod se mu je prikazal in rekel: »Ne hodi v Egipt, ostani v deželi, ki ti jo bom določil! Bivaj kot tujec v tej deželi, s teboj bom in te bom blagoslovil, kajti tebi in tvojemu potomstvu bom dal vse te dežele. Izpolnil bom prisego, ki sem jo dal tvojemu očetu Abrahamu.⁴⁵ In pomnožil bom tvoj žarod kakor zvezde na nebu. Tvojim potomcem bom dal vse te dežele. In blagoslovljeni bodo v tvojem žarodu vsi narodi na zemlji; zato ker je Abraham poslušal moj glas in varoval moje zapovedi, moja naročila, ter se držal mojih zakonov in postav.« In tako je izkopal vodnjak v dolini Gerara, ker so druge zasuli Filistejci, in zaradi prepirov pastirjev ga je poimenoval Spletka, drugega Sovraštvo in tretjemu, za katerega se niso prepinili, je nadel ime Prostranost rekoč, zdaj nam je Gospod razširil prostor, da lahko rastemo v deželi.

Ko se mu je Gospod znova prikazal v Beeršabi tisto noč, je rekel: »Jaz sem Bog tvojega očeta Abrahama. Nikar se ne boj, kajti jaz sem s teboj! Blagoslovil te bom in pomnožil tvoje potomstvo zaradi svojega služabnika Abra-

hama.« Tam je postavil oltar in klical Gospodovo ime, ukazal kopati in našli so živo vodo, ki so ji nadelo ime izobilje: zato se mesto imenuje Beeršeba.⁴⁶

Izakov sin Jakob se je, potem ko je prejel dvojni blagoslov svojega očeta, odpravil v Mezopotamijo, da bi prebival v Haranu v Siriji pri stricu Labanu in si tam vzel ženo iz hiše Betuela, očeta Rebeke. Ker je sonce že zaslilo, je prenočil v Betelu in za vzglavje si je položil kamen. V sanjah je videl veliko lestev, ki je z zemlje segala do neba, in po njej so hodili angeli navzgor in navzdol. In Gospod je stal zgoraj in mu dejal: »Jaz sem Gospod, Bog tvojega očeta Abrahama in Izakov Bog. Zemljo, na kateri spiš, bom dal tebi in tvojim potomcem. Tvojih potomcev bo kakor prahu zemlje. Razširil se boš proti zahodu in vzhodu, proti severu in jugu, in v tebi in tvojem potomstvu bodo blagoslovljeni vsi rodovi zemlje. Jaz te bom varoval, kjerkoli boš hodil, in pripeljal te bom nazaj v to deželo; ne bom te zapustil, dokler ne bom storil vsega, kar sem ti obljubil.«⁴⁷

Ko se je Jakob prebudil, je rekel: »Zares, Gospod je na tem kraju, pa nisem vedel.« Spet je strahoma dejal: »Kako strah vzbujajoč je ta kraj! To ni nič drugega kakor hiša Božja in vrata nebeška!« Zjutraj je Jakob vstal, vzel kamen, ki ga je imel za vzglavje, in ga postavil za spomenik ter na vrh zlil olje. In to mesto je poimenoval Betel, prej pa se je imenovalo Luz. Potem se je Jakob zaobljubil in rekel: »Če bo Bog z menoj in me bo varoval na poti, po kateri hodim, če mi bo dajal kruha, da ga bom jedel, in obleko, da se bom oblačil, in če se bom srčno vrnil v hišo svojega očeta, bo Gospod moj Bog. Ta kamen, ki sem ga postavil za spomenik, se bo imenoval Božja hiša. In od vsega, kar mi boš dal, ti bom zagotovo dajal desetino.«⁴⁸

Gospod je ukazal postaviti žgalni oltar.⁴⁹ Sprava za oltar in žgalno daritev. Aron zase in za vse ljudstvo, katerega je blagoslovil, ko je prišel ven.⁵⁰

Pri posvetitvi templja in oltarja Salomonov govor in odgovor Gospoda na njegove prošnje.⁵¹

Oltar Elije in preroka Baala.⁵²

Juda Makabejec je po begu sovražnih ljudstev in po več zmagah dejal: »Glej, naši sovražniki so poraženi: pojdimo očistiti svetišče in ga obnovit.«⁵³

⁴⁰ 1 Mz 13, 14–18.

⁴¹ SSPS govori o termariski oziroma tamariski.

⁴² 1 Mz 21, 22–33.

⁴³ 1 Mz 22, 15–17.

⁴⁴ 1 Mz 25, 7–8.

⁴⁵ 1 Mz 26, 2–5.

⁴⁶ 1 Mz. 26, 15–22.

⁴⁷ 1 Mz. 28, 1–15.

⁴⁸ 1 Mz. 28, 16–22.

⁴⁹ 2 Mz 27, 1–8.

⁵⁰ 3 Mz, 9, 7, 15–16, 22–23.

⁵¹ 2 Krn. 6; 2 Krn. 7.

⁵² 1 Kr. 18.

⁵³ 1 Mkb. 4, 35–36.

Komentar k tekstu

Osnutek za pridigo, ki jo je Hren govoril ob ustanovitvi kapucinskega samostana v Mariboru, vsaj na prvi pogled deluje nenavadno. Hren je namreč veliko večino besedila neposredno citiral iz Prve Mojzesove knjige ali na vsebino te knjige vsaj aludiraj. Kako torej vsebino, pri kateri se bomo v nadaljevanju še podrobneje ustavili, postaviti v kontekst ustanavljanja samostana? Kako se sploh približati temu, kar je dejansko govoril, in s tem razumevanju njegovih misli in poante, ki jo je s tem osnutkom oziroma s tem govorom (zanj imamo le oporne točke) želel poudariti. Ker je njegovih lastnih mislih, ki bi povezovale svetopisemske pasuse, zanemarljivo malo, je zadeva samo še otežena. Resnici se najverjetneje še najbolj približamo, če izhajamo iz tega, kar je škof Hren v svoji osnovi pač bil. V prvi vrsti torej ljubljanski škof, zadolžen za rekatolizacijo našega prostora, kar nam gotovo predstavlja okvir, v katerega lahko postavimo tudi ta osnutek za pridigo.

Začnimo z omembo vesoljnega potopa in Noeta, tega, kakšen je bil svet po vesoljnem potopu, in na drugi strani, kaj je svetu naredila reformacija, če seveda gledamo z očmi protireformatorjev.⁵⁴ Je mogoče na tem mestu potegniti vzporednico? In najpomembnejše vprašanje: je na to vzporednico želel namigniti tudi Hren sam? Sama po sebi ta navezava ni očitna. Ker pa ne vemo, kaj je Hren v resnici govoril, je mogoče še marsikaj.

V nadaljevanju Hren navaja predvsem odlomke iz Svetega pisma, ki govorijo o postavljanju oltarjev na krajih, ki so bili na tak ali drugačen način zaznamovani z Gospodovim delovanjem. V tem je mogoče videti tudi njegovo lastno delovanje, namreč številna ustanavljanja samostanov, blagoslavljanja temeljnih kamnov za cerkve, kar je mogoče razumeti v duhu rekatolizacije.⁵⁵ S tem v zvezi je mogoče vsebino tega osnutka razumeti tudi kot »spis«, ki bolj ali manj odkrito poudarja svet prostor oz. svetost prostora. Odlomke iz Svetega pisma je gotovo izbiral tudi zato, da bi še izrazil izpostavljen pomen posvečenih, svetih krajev, ki so namenjeni za evharistijo. Neposvečena, neblagoslovljena so tako že sama po sebi postavljena v ozadje, kamor je v skladu s Hrenovim stališčem go-

tovo mogoče uvrstiti tudi reformatorske molilnice.⁵⁶

Zdi se, da je želel Hren z odlomkom 1 Mz 13 utrditi položaj in poslanstvo katolištva, ko piše, da daje Bog vso deželo za vedno *»tebi in tvojemu potomstvu«*. Če tako nadaljujemo, je mogoče reformacijo razumeti tudi kot preizkušnjo, v kateri sta se družba in cerkev znašli; temu bi namreč lahko bila namenjena epizoda o žrtvovanju Izaka. Zahtevano žrtvovanje, do katerega ni prišlo, pa nam govori še naprej. Abraham je zaupal v Gospoda in to se pričakuje tudi od vernikov, od cerkvenih dostojanstvenikov; Abraham je za to prejel obilen Božji blagoslov, in obljuba tega se najverjetneje skriva v Hrenovih besedah. Bog obljublja velike reči, obilo blagoslova, če le izpolnjuješ Njegove zapovedi, kar je mogoče aplicirati tudi na družbeno in versko negotovost, v kateri so se znašli prebivalci Evrope v 16. in 17. Stoletju. Hren spodbuja upoštevanje Božjih zapovedi v okviru katoliških formul. In če bo ljudstvo temu sledilo, se lahko nadeja velikih milosti, kajti Bog jih ne bo zapustil. Številni novo ustanovljeni Božji božji hrami pa bi naj bili pri tem samo v pomoč.

Proti koncu pridige najdemo še stavek, s katerim je mogoče vsaj do neke mere razložiti, morda celo opravičiti pobiranje desetine (*»In od vsega, kar mi boš dal, ti bom zagotovo dajal desetino.«*). Reformatorji so nastopili tudi proti bogatstvu Cerkve, kar je prisililo katoliško stran k razlaganju in opravičevanju pobiranja dajatev. Nikakor se niso branili argumentov, s katerimi bi lahko opravičili tudi to gospodarsko-finančno plat, ki je predstavljala pomemben del razkola med enimi in drugimi. Če ga je torej mogoče najti v samem Svetem pismu, ima še toliko večjo težo.

Hren se tako v tem osnutku kaže predvsem kot zaščitnik prave vere, ki za ta namen rad uporablja tudi kapucine, saj jih je prav on kot dobre pridigarje uvajal v slovenski prostor. Če primerjamo osnutka, ki sta nastala za govora ob ustanovitvi kapucinskih samostanov v Ljubljani in Mariboru, lahko ugotovimo določene podobnosti, pa tudi razlike. Osnutek za ljubljanski govor sicer temelji na svetopisemskih citatih, a je veliko manj vezan na Staro zavezo kot mariborski. V ljubljanskem je v ospredju tematika temeljnega kamna, ki preraste v

⁵⁴ Prim. Grdina: Hrenov odnos do protestantov, str. 229–243, ki predstavi nepopustljivost, rigoroznost, celo fanatičnost Hrena v odnosu do protestantov.

⁵⁵ Prim.. kronološki pregled posvetitev cerkva, kapel, oltarjev, zvonov in pokopališč, ki je nastal po Hrenovih protokolah; v: Lavrič: Vloga Tomaža Hrena, str. 185–222.

⁵⁶ Protestantje so za svoje verske prakse večinoma uporabljali že obstoječe cerkve in kapele (grajske), ki so jih priradili za svoje potrebe. Zgradili pa so tudi nekaj novih molilnic. Tako je leta 1600 rekatolizacijska komisija uničila pomembno molilnico v Govčah, prim. Cevc: Reformacija, str. 142; Cevc: Govče, str. 332.

vogelnega, pri tem pa najbrž ne bi bilo napak razumeti, da lahko prav kapucini predstavljajo temelj Hrenovega protireformacijskega delovanja. Temeljni kamen se pojavi tudi v mariborskem, a je ta motiv bolj obrobne pomena. V ljubljanskem osnutku je tudi morda za odtenek več Hrenovih lastnih misli, ki osnutek nekoliko popestrijo.⁵⁷ Za osnutek, ki je predmet tega prispevka, pa so sicer res značilni številni svetopisemski citati in aluzije, a ob podrobnejšem preučevanju, predvsem pa ob prevajanju ter s primerjanjem nastalega prevoda s slovenskim standardnim prevodom Svetega pisma, pridemo do sklepa, da je Hren uporabljenim citatom vendarle dal svojo noto. Citati namreč pogosto niso natančni prepisi iz Svetega pisma, ampak jih je Hren za odtenek spremenil, zaznamoval. Zamenjane oziroma izpuščene besede lahko tako po eni strani govorijo o tem, da citatov ni vedno prepisoval, da jih je torej napisal po spominu, ali po drugi, da je po potrebi namenoma zamenjal ali izpustil kak del, da bi dosegel poseben učinek, morda poudarek.⁵⁸ V osnovi pa sta oba osnutka zgrajena po principu, ki je značilen za vse njegove pridige in govore.⁵⁹

Nedvoumen je Hrenov zadnji stavek: »*Glej, naši sovražniki so poraženi: pojdimo očistiti svetišče in ga obnoviti*«. V resnici ga je mogoče razumeti kot vrhunec njegovega izvajanja na temo vrnitve h katoliški veri, predstavljanja reformatorjev kot sovražnikov ter poudarjanja svetih oz. posvečenih mest.

Viri in literatura

Viri

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL 100, 98/1 (Hrenove pridige)

NŠAL 11, fasc. 1. (Hrenovi pontifikalni protokoli).

Literatura

Benedik, Metod: Iz protokolov ljubljanskih škofov, Protokol II, 1–59v, za leta 1612–1613. *Acta ecclesiastica Sloveniae* 14 (1992), str. 7–57.

Benedik, Metod: Kapucini v notranjeavstrijskih deželah. *Bogoslovni vestnik* 52 (1992), str. 29–42.

Benedik, Metod: Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih. Nekdanja Štajerska kapucinska provinca. *Acta ecclesiastica Sloveniae* 16 (1994).

Cevc, Emilijan: Govče. *Enciklopedija Slovenije* 3. Ljubljana : Založba Mladinska knjiga, 1989, str. 332.

Cevc, Emilijan: Reformacija. *Enciklopedija Slovenije* 10. Ljubljana : Založba Mladinska knjiga, 1996, str. 137–143.

Dolar, France Martin: Tomaž Hren (1560–1630). *Dom in svet* 8 (1995), str. 215–223.

Dolar, France Martin: *Ljubljanski škofje*. Ljubljana : Družina, 2007.

Grdina, Igor: Hrenov odnos do protestantov. *Hrenov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj). Celje : Mohorjeva družba, 1998, str. 229–243.

Kolar, Bogdan: Ljubljanski škof Tomaž Hren in katoliška obnova. *Bogoslovni vestnik* 52 (1992), str. 17–28.

Lavrič, Ana: *Vloga ljubljanskega škofa Tomaža Hrena v slovenski likovni umetnosti I*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, razred za zgodovinske in družbene vede. Dela 32, 1988.

Lavrič, Ana: Vloga ljubljanskih škofov Janeza Tavčarja in Tomaža Hrena v likovni umetnosti katoliške obnove. *Bogoslovni vestnik* 52 (1992), str. 99–109.

Napotnik, Mihael: *Die Basilika zur Heiligen Maria, Mutter der Bambergzigigkeit, in der Gruzeworstand zu Marburg*. Marburg : Cyrillus-Buchdruckerei, 1909.

Peklaj, Marijan: Odnos škofa Tomaža Hrena do Svetega pisma. *Hrenov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj). Celje : Mohorjeva družba, 1998, str. 275–282.

Petrič, Franci: Življenjska pot Tomaža Hrena (1560–1630). *Hrenov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj). Celje : Mohorjeva družba, 1998, str. 77–88.

Snoj, Alojzij Slavko: Vzgoja in izobraževanje duhovnikov v Hrenovem času. *Hrenov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj). Celje : Mohorjeva družba, 1998, str. 199–216.

Škafar, Vinko: Knjige in knjižnica v nekdanjem kapucinskem samostanu v Mariboru (1613–1784). *Časopis za zgodovino in narodopisje* 64 (1993), str. 62–92.

Škafar, Vinko: Hren ter kapucini in drugi redovi. *Hrenov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj). Celje : Mohorjeva družba, 1998, str. 257–274.

Škafar, Vinko: *Župnija svetega Jožefa na Studencih v Mariboru*. Maribor : Župnijski urad sv. Jožefa, 2001.

Škrabl, France: Hrenova oznanjevalna dejavnost. *Hrenov simpozij v Rimu* (ur. Edo Škulj). Celje : Mohorjeva družba, 1998, str. 181–198.

⁵⁷ Predvsem stavek: Lada, Plejn, Poberin, Idola et dii antea Carniolae.

⁵⁸ Prim. Peklaj: Odnos Tomaža Hrena do Svetega pisma, str. 278–279.

⁵⁹ Prim. Turk: Hrenove pridige, str. 50; Visočnik: Hrenova pridiga, str. 60.

Turk, Josip: Hrenove pridige. *Bogoslovni vestnik* XVIII (1938), št. I–II, str. 40–73.

Visočnik, Julijana: Hrenova pridiga ob polaganju temeljnega kamna za kapucinski samostan v Ljubljani. *Studia mythologica Slavica* 13 (2010), str. 59–74.

Zusammenfassung

BISCHOF HRENS PREDIGT ANLÄSSLICH DER GRÜNDUNG DES KAPUZINERKLOSTERS IN MARIBOR

Der Entwurf für die Predigt anlässlich der Gründung des Kapuzinerklosters in Maribor (Marburg) im Jahr 1613 besteht vor allem aus Bibelzitate, die zum Großteil aus dem Alten Testament stammen (Bücher Mosis). Die Frage, warum das so ist, bleibt bestehen. In dem Kommentar tauchten einige mögliche Antworten auf diese Frage auf. Da man aber wahrscheinlich nie wird erfahren können, was Bischof Hren tatsächlich predigte, wird man auch nie erfahren, wie Hren diese Zitate miteinander verbunden und mit der Gründung des Kapuzinerklosters in Beziehung gesetzt hat. Die Begründung im Sinne einer Rekatholisierung, die sicher eine von Hrens Leitlinien war, scheint so noch am wahrscheinlichsten zu sein. Es lässt sich

auch schließen, dass Hren die Argumente für sein Wirken gern in der Heiligen Schrift selbst suchte, gewannen diese doch sowohl in seinen Augen als auch im Allgemeinen an Bedeutung und Gewicht, wenn er sich als Gegenreformer der einzig wahren Quelle zuwandte und aus dieser schöpfte. Es scheint nämlich, dass er die Zitate wohl überlegt und planvoll ausgewählt hat, um damit seinen Standpunkt als den einzig richtigen zu betonen, um die Sinnhaftigkeit der Gründung neuer Kirchen und Klöster zu bekräftigen, sind doch die sog. heiligen Stätten von entscheidender Bedeutung für die Rückkehr zum rechten Glauben. Der behandelte Entwurf Hrens ist auf den ersten Blick weder nobel noch besonders ansprechend, da er mit Bibelzitate überladen ist. Wenn man aber versucht, sie im Geist der Zeit und der damaligen kirchlichen und gesellschaftlichen Situation zu verstehen, ergeben sie einen Sinn. Der Entwurf als solcher stellt einen nicht unerheblichen Stein im Mosaik eines besseren Verständnisses von Hren, der Reformation und Gegenreformation sowie der diesbezüglichen Rolle der Kapuziner dar. Bei der Vorbereitung einer neuen Hren-Predigt hat sich neuerlich die Notwendigkeit der Veröffentlichung aller seiner Predigten gezeigt, da man so nicht nur Hren als Prediger sondern auch seine Persönlichkeit und sein Wirken als Ganzes besser verstehen würde.